

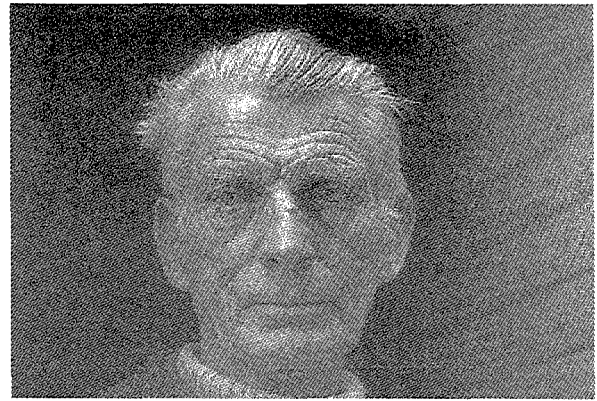
Becketts platoniske cylinder

Aristofanes og det overskårne rønnebær

MIKKEL BRUUN ZANGENBERG

Omtrent midtvejs i Platons dialog *Symposion*, der befatter sig med eros' væsen, er det komediedigteren Aristofanes' tur til at tale. Aristofanes kan berette, at menneskene engang i tidernes morgen var delt i tre køn, mand, kvinde og en kombination kendt som en "kvindemand". Alle kroppe var runde som cylindre, havde fire øjne, fire ører, fire arme og ben, og det normale sæt kønsdele på hver sin side af cylinderens cirkelrunde form. Væsenet forplantede sig som cikaderne og skildpadderne ved at lægge æg i jorden. Men ak – en dag formastede menneskene sig, de forsøgte at stige op til himlen for at komme guderne til livs. Forsøget var forgæves, så nu skulle menneskene straffes, og Zeus fik en god idé, nemlig at dele menneskene i to: "Da han havde sagt det, skar han menneskene midt over, lige som når man skærer rønnebær over for at sylte dem, eller som når man skærer et hårdkogt æg over med et hår"¹, som Platon omhyggeligt og en anelse makabert lader Aristofanes tilføje. Resultatet var, at kvindekvinde ledte efter en kvinde, mandemændene efter en mand, og de delte væsener efter henholdsvis en mand eller en kvinde: "Enhver af os er altså kun halvdelen af et menneske, siden vi er gennemskåret ligesom flyndere, og der er gjort to ud af eet. Derfor søger enhver sin tilsvarende halvdel" (Ibid., s.III).² Der kan ikke herske megen tvivl om, at det er denne blanding mellem kuriøs myte og bizar fabel, irske Samuel Beckett lader sin navnløse beretter henviser til i den lille korttekst *De fortabte's* (1970) første linje: "Bolig hvor kroppe hver for sig søger sin tabte. Stor nok til at de søger forgæves. Snæver nok til at flugt er forgæves".³ Dette fordømte og svagt komiske paradoks er ærke-beckettisk: Havde der blot været en enten lidt mindre cylinder, eller en

lidt større, så kunne man dog enten have fundet sin bedre halvdel, eller i det mindste have taget flugten. Men i Becketts udvejsløse cylinder lader jagten på kærlighedens symbiose sig ikke opfylde og afslutte. Vi er på den ene side henvist til at søge (og søge forgæves), og på den anden side afskåret fra at ophøre med at søge. Den purunge Beckett skrev i 1931 at det, der kaldes kærlighed, blot er: "that desert of loneliness and recrimination"³, men hvad med den gamle Beckett?

SAMUEL BECKETT

Becketts sene cylindere: Den forgæves gåde

Ser vi på det helt ydre, skrev Beckett et antal kryptiske, korte cylinder-tekster op igennem 1960'erne. Typisk placerer Beckett uden forklaring af nogen art en lille cylinder i det tomme rum, anbringer en eller to nøgne og anonyme kroppe heri, hverken rigtigt levende eller døde, for derefter at lade en art inspicerende øje trænge ind gennem de hermetisk lukkede beholdere, gøre enkelte observationer, kun for til slut tavst at trække sig væk igen. *De fortabte* er

kulminationen og slutpunktet på en serie eksperimenter med disse højst egenartede rumtekster, der iværksætter kroppes ubodelige og tavse samvær. Går vi herfra til *De fortabte*, kan vi notere at det obligatoriske øje, med tilknyttet stemme, indfinder sig og gradvis herefter opremser de fysiske forhold i cylinderen, opregner arten og antallet af de kroppe, den rummer, samt beskriver de love, regler og normer, der hersker i cylinderens afseglede univers. En helt afgørende omstændighed er det, at Beckett omhyggeligt gentagne gange lader sin stemme betone, at stedet er imaginært og hypotetisk, dannet i kraft af en forestilling alene: "hvis denne opfattelse fastholdes".⁴ Og straks tilføjer at: "For kun i cylinderen er vished og udenfor kun gåder" (Ibid., s.175). Igen er vi på klassisk Beckett-terræn, i den forstand, at ét udsagn nøje annullerer eller korrigerer et andet, givet udsagn i teksten, sådan at enhver meningsfuld, hermeneutisk proces blokeres.⁵ For på trods af, at tekstverdenen måske blot er en imaginær konstruktion, er den på indersiden fyldt op af mysterier, midt i en hoben ubegribelige visheder.

Cylinderen er omtrent halvtreds meter i diameter og atten i højden. Dens vægge og gulv er lavet af et sejt, gummiagtigt materiale, der ikke afgiver lyd, hvis man slår på det. I cylinderens mure findes en række nicher og tunneller, anbragt midtvejs mellem gulv og loft, til rådighed er desuden et begrænset antal stiger, hvoraf de korteste er seks meter lange. Lyset i cylinderen er gulligt sløret og halvmørkt, det er: "en belysning der ikke alene fordunkler men ligefrem tilslører" (Ibid., s.173), mens temperaturen veksler mellem fem og femogtyve grader celsius i irregulære intervaller. Anbragt i cylinderen er tohundredede menneskekroppe, alle nøgne, ligeligt fordelt mellem begge køn og alle aldre. Flokken består hovedsageligt af slægt og venner, samt tidligere ægtefæller, men eftersom reglerne for deres bevægelse er strengt reguleret, og halvmørket er så tæt, er det kun uhyre sjældent, at nogen genkender hinanden. Cylinderens gulv er opdelt i tre zoner adskilt af mentale grænser, og flokken er adskilt i fire grupper. Flokken er delt i et spektrum, der går fra de søgende, der er i konstant bevægelse, til de stedfast søgende, der fortrinsvis opholder sig ved murene,

over klatrerne, der til stadighed står i kø efter en stige, og endelig de slagne, eller ikke-søgerne, der er stivnede i en ubevægelig positur. Populationen har meget nøje regler for, hvorledes man bevæger sig igennem de tre zoner, ligesom køkulturen er højt udviklet. Der er tavst i cylinderen, bortset fra lysets insektagtige lønitren og den tørt raspende lyd, som de mange kroppes bevægelser trods alt fremkalder. Der findes spædbørn, men teksten er klinisk renset for henvisninger til fødsler, der optræder hverken køkkener eller toiletter, endsige nogen omtale af ilt, og alt består af den stadige, monotone bevægelse rundt i cylinderens zoner. Den seende stemme gør opmærksom på, at loven for bevægelse i cylinderen dikterer, at alt gradvis går mod stilstand og stasis, "hvis denne opfattelse fastholdes".

Hvordan ligger det nu med kærligheden og jagten efter den eneste ene, oprindeligt tabte halvdel i denne sære, gullige cylinder? Ikke godt. Stemmen noterer at: "et kys frembringer en ubeskrivelig lyd. De der endnu har mod på at kopulere stræber forgæves" (Ibid., s.161). Lidt efter fremgår det, at selv det sjældne møde mellem mand og kone ikke er syndeligt opløftende: "Hvis de genkender hinanden ses det ikke. Hvad de end søger er det ikke det" (Ibid., s.172). En sjælden gang afbrydes lyset kortvarigt, alle stivner, og: "de parrede hægter sig atter sammen" i "umulig elskov" (Ibid., s. 173). Hudens og øjets slimhinder lider under det barske klima i cylinderen, og stemmen anfører at: "Denne udtørring af hylstret berøver nøgenheden meget af dens charme ved at gøre den grå og forvandle den naturlige saftighed i kødets møde med kød til en raslen af nælder" – erektioner forekommer ikke desto mindre: "efterfulgt af mere eller mindre vellykket indtrængen i nærmeste rør" (Ibid., s. 179). Alle disse fysiske forhold taget tilsammen, gør at den platonisk-aristofaniske jagt efter den tabte halvdel har lidet gunstige kår. En vis inspektion af medkroppene er dog tilladt, da "eftersøgningen (...) naturligvis ville blive forvandlet til et narrespil hvis man ikke i tvivlstilfælde kunne kontrollere visse detaljer" (Ibid., s.181).

Stemmens undertiden cancelliagtige sirlighed kan ikke skjule, at hverken det fysiske møde, eller den metafysiske sammensmeltning, nogensinde synes at

finde ordentligt sted i cylinderen; eller da kun som trøstesløs, næderaslende forening. Hvorved den indledende sætning står til troende, al søgen er forgæves, samtidig med, at ingen kan opgive eftersøgningen som ørkesløs og meningsforladt. Og det er fuldkommen gådefuldt og ubegribeligt hvorfor, hvordan og hvorledes disse sagesløse kroppe er udsat for eftersøgningens endeløse blindgyder.

Den platoniske hules tvetyls

Becketts genskrivning af den platoniske dialog om kærlighedens væsen er med andre ord ganske dystert og bizar. Hvad der yderligere knytter bånd til Platon, er enkelte diskrete henvisninger til *Statens huleparabel*.⁶ Det hedder jo hos Platon med et billede, at de uindviede befinder sig på bunden af en hule formet som en art rør, hvor der bagerst på hulens bagvæg kan ses nogle omflakkende skygger. De uindviede tager skyggerne – der er fremkaldt af et skjult bål og fingerfærdige medhjælpere – for at være den ægte vare, den skinbarlige virkelighed. Men oppe for enden af hulen, bag de uindviedes rygge, stråler den klare sol, det er forstandens og ideernes rige. Individets søgen efter erkendelse må da tage sin begyndelse med at indse den tilsyneladende virkeliges karakter af skin og skygge, rive sig løs, og påbegynde den møjsommelige færd op til ideernes skinnende, uforanderlige lys. Første beckettiske henvisning til huleparablen optræder i forbindelse med et sejlivet rygte i cylinderen. Det hedder sig, at der findes en udgang. Imidlertid deler opfattelserne sig på dette punkt, nogle mener udgangen tager form af en skjult loftslem, andre at der eksisterer en hemmelig gang i en af murens nicher og tunneller. Den sidste overbevisnings tilhængere svinder langsomt, mens den første gruppe af troende tilsvarende vokser, hvilket skyldes, indskyder stemmen, at “de der tror på en udgang der er tilgængelig som den ville være det via en tunnel kan selv uden at tænke på at benytte den føle sig fristede til at søge efter den. Hvorimod lemmens tilhængere skånes for denne fristelsens dæmon af den omstændighed at loftets midte er uden for rækkevidde” (Ibid., s. 166). Selve det faktum, at ingen nogensinde kan nå op til loftet, sikrer, at denne forestilling bevarer sin forjættende til-

trækning. Men det hedder samtidig, at kun den, der er “indviet i gudernes hemmeligheder” (Ibid., s. 166) formår at opdage den uendeligt langsomme og gradvise bevægelse af tilhængere fra første til sidste gruppe. Og dermed er vi atter tilbage til det drukfældige selskab, der sammen med Sokrates dispute-rede om kærlighedens væsen, for dér var det jo guderne alene, der kunne gennemskue, skabe og overskue lovene for menneskelivet, *l'homme propose, dieu dispose*. I modsætning til Platons hule har Becketts hermetisk aflukkede cylinder ingen udgang, men nok de to myter om udgangen. Man skal også bemærke, at Beckett så omhyggeligt betoner, at lyset i cylinderen er halvmørkt og tilsørende, snarere end rent ud bælgmørkt eller lysende klart; nede fra gulvet kan de gående ikke se murens nicher, og “dette paradoks forklares ved det tågede allestedsnærværende lys nivellerende virkning” (Ibid., s. 181). Endelig er det iøjnefaldende, at Aristofanes i *Symposion* beretter, at menneskenes brøde bestod i at: “de forsøgte at stige op til himlen for at komme guderne til livs”.⁷ Uden at blande Jakobsstigen ind i sagen, er det nærliggende at formode, at de beckettiske stiger, der lige netop ikke kan nå loftet, er en del af Becketts drilske og mærkværdige omskrivning af Platons dialog. Men i modsætning til den platoniske fabel, der skelner kontant mellem før og nu, tabt enhed og spaltet tristesse, illusoriske skygger og reale gestalter, iværksætter Beckett i sin cylindertekst en uopløseligt speget beretning om kærlighedens dybt uigennemsigtige og bøvlende karakter.

Ud af kortene kan vi læse, at Beckett afviser den romantiske myte om fusionen mellem to tabte halvdelen; at han ikke sætter sin lid til den fysiske ekstases sanselige erstatning; samt at han ikke har meget til overs for den pragmatiske og resignerede accept af det lidenskabsløse ægteskab.

Hvad er der med dette på færde? Jeg mener, vi bør læse *De fortabte* som den mistrøstige monolog, Beckett ville have leveret, hvis han havde været til stede dengang uden for Athen, 400 år før Kristi fødsel. Becketts gådefulde, forsinkede replik ville muligvis have bragt selskabet til tavshed, eller have fremprovokeret de øvriges iltre protester, men som det er nu, står *De fortabte* som et umådeligt sært bud,

med kun 33 år på bagen, på kærlighedens uigen-
nemrængelige og udmarvende gådefuldhed.

Noter

1. *Symposion*, i *Platons Skrifter*, bd. III, udgivet v. Høeg og Ræder, Kbh., C.A. Reitzels Forlag 1954, s.109.

2. *De fortabte*, da.ovs. Uffe Harder, Kbh., Gyldendal 2002. Teksten blev oprindeligt skrevet på fransk, og siden gen-skrevet på engelsk af Beckett selv, mellem 1966 og 1972, og den udkom oprindeligt i følgende udgaver: *Le dépeup- leur*, Paris, Minuit 1971; *The Lost Ones*, NY, Grove Press 1972. Jeg citerer her og i det følgende fra den danske over- sættelse, men skal gøre opmærksom på, at der er ikke ubetydelige afvigelser mellem den franske og den engel- ske version. Harders oversættelse er baseret på den fran- ske version.

3. Samuel Beckett, *Proust* (1931), London, John Calder 1965, s.54.

4. Feks. s.171, 174, 182, 183. "Notion" på både fransk og engelsk.

5. Feks. siger den første sætning, at hvis blot cylinderen havde været mindre, kunne eftersøgningen have været kronet med held. Men senere i teksten fremgår det eks- plicit, at det er halvmørkets skyld, at ingen genkender hinanden; og i tilgift, at selv hvis tidligere ægtefæller stø- der ind i hinanden, er det på ingen måde ensbetydende med, at søgningen ophører. Disse udsagns præmisser ne- gerer og modsiger dermed hinanden.

6. Cf. *Staten* i *Platons Skrifter*, bd.V, op.cit., syvende bog, s.88-92.

7. *Symposion*, op.cit., s.109.